

Na nové adrese

VÝUKOVÝ A METODICKÝ MATERIÁL K PRŮŘEZOVÉMU
TÉMATU ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA

PTÁCI V BLÍZKOSTI ČLOVĚKA

Autoři: RNDr. Lenka Barčiová, PhD.

Jazykové korektury: Ing. Jaroslava Lutovská

Odborný garant: Mgr. Klára Smolíková

Foto: Libor Šejna, Luboš Mráz, Jan Ševčík,
archiv ZOO Ohrada

Ilustrace: Honza Smolík

Grafická úprava: Dita Baboučková

Vydala Ochrana Fauny ČR,

P.O.BOX 44, 259 01, Votice

www.evvoluce.cz www.ochranafauny.cz

1. vydání 2010

Tisk: Tria v.o.s.

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky z Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost (OPVK).

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obsah:

PTAČÍ KARTY:

- 1) Budníček menší
- 2) Střízlík obecný
- 3) Červenka obecná
- 4) Skřivan polní
- 5) Strakapoud velký
- 6) Pěnice černohlavá
- 7) Strnad obecný
- 8) Pěnkava obecná
- 9) Sýkora koňadra
- 10) Poštolka obecná
- 11) Jiříčka obecná
- 12) Konipas bílý
- 13) Brhlík lesní
- 14) Havran polní
- 15) Hrdlička zahradní

HRAVÉ AKTIVITY:

Zvukové pexeso
Seznamte se!

PŘÍLOHA:

CD s hlasy ptáků

Budníček menší

Phylloscopus collybita

1

Foto: Libor Šejna

www.evvolute.cz

Budníček menší (*Phylloscopus collybita*)

Řád: pěvci (Passeriformes)

Čeleď: pěnicovití (Sylviidae)

VELIKOST

Délka těla: 10–12 cm

Hmotnost: 5,5–10 g

POPIS

Budníček menší je přibližně stejně velký jako sýkora modřinka. Svrchní strana těla je zbarvena hnědozeleně, světlejší spodní strana běžovožlutě. Nad okem má nenápadný žlutavý proužek. Vzhledově se od podobného budníčka většího liší tmavšíma nohama.

EKOLOGIE

Budníčci si staví hnízda na zemi nebo nízko nad ní, a to v listnatých nebo smíšených lesích s bohatým podrostem. Splétají je ze suchých stébel, mechů, listů a vystylají je peřím.

Samice klade koncem května 5–7 vajec.

Většina populací budníčka menšího je tažná a zimuje hlavně ve Středomoří. Na zimoviště odlétají v říjnu, zpět se vracejí koncem března. Několik desítek jedinců zůstává přes zimu i u nás.

Hlavní potravou budníčka menšího je hmyz, jeho larvy a vajíčka. Na podzim a v zimě tvoří významnou část jeho jídelníčku různé plody.

VÍTE, ŽE...

... české rodové jméno zřejmě budníčci dostali díky vzhledu svého hnízda? Kulovité zastřešené hnízdo s vchodem ze strany umístěné u země totiž připomíná malou boudičku.

www.evvoluce.cz

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Střízlík obecný

Troglodytes troglodytes

2

Foto: Libor Šejna

www.evvolute.cz

Střízlík obecný (*Troglodytes troglodytes*)

Řád: pěvci (Passeriformes)

Čeleď: střízlíkovití (Troglodytidae)

VELIKOST

Délka těla: 9–10,5 cm

Hmotnost: 6–12 g

POPIS

Střízlík obecný je jedním z našich nejmenších pěvců s tenkým špičatým zobákem a krátkým, vzhůru vztyčeným ocasem. Jeho celkové zbarvení je hnědé s drobnými světlejšími skvrnkami, nad okem má nápadný světlý proužek.

EKOLOGIE

Hnízdo si staví většinou u země ve spleti větví nebo kořenů. Obývá všechny typy lesů od nížin po hory, parky a pobřežní porosty.

Hnízdí od dubna do července, samice snáší 5–7 vajec, na kterých sedí pouze samec.

Na zimu zůstávají střízlíci u nás, pouze populace z vyšších poloh sestupují níže. Zajímavé jsou zaznamenané případy hromadného zimního nocování střízlíků (až 10 kusů) v ptačích budkách.

Potravu střízlíka tvoří téměř výhradně členovci, zejména pavouci a hmyz. Sbírají je na zemi, v hromadách větví a kamenů či v hustých živých plotech.

VÍTE, ŽE...

... sameček střízlíka obecného je houževnatým stavitelem?

V předjaří staví jedno hnízdo za druhým a samička si k hnízdění vybere to, které se jí nejvíc líbí.

www.evvoluce.cz

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Červenka obecná *Erithacus rubecula*

3

Foto: Libor Šejna

www.evvolute.cz

Červenka obecná (*Erithacus rubecula*)

Řád: pěvci (Passeriformes)

Čeleď: drozdovití (Turdidae)

VELIKOST

Délka těla: 12,5–14 cm

Hmotnost: 14–24 g

POPIS

Červenka obecná je hnědavý pěvec, o něco menší než vrabec, s výraznou cihlově červenou náprsenkou. Mláďata se od dospělých jedinců výrazně liší – jsou tmavě hnědá, skvrnitá a chybí jim červená náprsenka.

EKOLOGIE

Červenka se zdržuje hlavně na zemi nebo nízko v keřích. Hnízdo staví pouze samice z listů a stébel v pařezech, mezi kořeny stromů a podobných prohlubních nacházejících se při zemi. Hnízdí ve všech typech lesů od nížin po hory, v křovinách, parcích a zahradách.

Od dubna do července mívají červenky dvě snůšky, v každé po 5 až 7 vejčích.

Červenka patří mezi částečně tažné druhy, většina našich populací tažná je a zimuje v západní a jižní Evropě a na jihozápadě Asie.

Živí se převážně drobnými bezobratlými, na podzim a v zimě tvoří důležitou složku jejího jídelníčku plody.

VÍTE, ŽE...

... samečci červenky obecné neobhajují zpěvem své teritorium jen v době hnízdění jako většina ptačích druhů, ale i na podzim?

www.evvoluce.cz

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Skřivan polní

Alauda arvensis

4

Foto: Libor Šejna

www.evvolute.cz

Skřivan polní (*Alauda arvensis*)

Řád: pěvci (Passeriformes)

Čeleď: skřivanovití (Alaudidae)

VELIKOST

Délka těla: 16–18 cm

Hmotnost: 38 g

POPIS

Vzhledově nenápadný, šedohnědě zbarvený pták s čistě bílým břichem a čárkovitou kresbou na hřbetu a hrudi. Temenní pera může samec vztyčit ve stříškovitou chocholku. Skřivana si nejspíše všimnete při obhajobě teritoria, kdy krouží vysoko nad hnízdem, při letu zpívá a třepotá se. Pak náhle zmlkne, přitáhne křídla k tělu a zamíří střemhlavým letem k zemi.

EKOLOGIE

Skřivan patří mezi druhy vázané na otevřenou krajinu, vyhovují mu pole, pastviny, horské louky a vřesoviště. Hnízdí důlek vyhrabává samička pod převislou vegetací a vystýlá ho stébly trav, kořínky a někdy i chlupy.

Hnízdí od dubna do začátku srpna, mívají tři snůšky o velikosti 2–5 vajec.

Naše populace skřivanů polních jsou z větší části tažné. Na zimoviště v západní Evropě odlétají během října, zpět se vrací již koncem února.

Skřivani se živí hmyzem, různými semeny a zelenými částmi rostlin. Na jaře a v létě v jejich jídelníčku převažuje živočišná potrava, na podzim a v zimě zase rostlinná.

VÍTE, ŽE...

... za výrazný pokles početnosti skřivana polního v Evropě může intenzivní zemědělství?

Skřivana nejvíce ohrožuje malá pestrost zemědělské krajiny a nedostatečná potravní nabídka v důsledku hubení bezobratlých živočichů a plevelů chemickými prostředky.

www.evvoluce.cz

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Strakapoud velký

Dendrocopos major

5

Foto: Libor Šejna

www.evvolute.cz

Strakapoud velký (*Dendrocopos major*)

Řád: šplhavci (Piciformes)

Čeleď: datlovití (Picidae)

VELIKOST

Délka těla: 23–26 cm Rozpětí: 38–44 cm Hmotnost: 70–100 g

POPIS

Strakapoud velký je náš nejhojnější šplhavec. Zbarvení všech druhů našich strakapoudů je kombinací černé, bílé a červené barvy a na první pohled si jsou velmi podobní. Pro strakapouda velkého jsou typické sytě červené podocasní krovky a černá kresba na hlavě, která úplně odděluje bílou skvrnu na tváři od bíle zbarvené části krku.

EKOLOGIE

Strakapoud hnízdí ve stromových dutinách, které si sám vytváří. Vyskytuje se ve všech typech lesů se vzrostlými stromy, parcích a zahradách. Samci své teritorium označují bubnováním do dutých kmenů, suchých větví a někdy i do různých kovových předmětů, například do okapů a antén.

Hnízdí od dubna do června, samice klade 5–7 vajec, v sezení na vejcích se střídají oba partneři.

Strakapoudi zůstávají přes zimu u nás a jsou častými návštěvníky ptačích krmítek.

Základní složkou strakapoudího jídelníčku jsou semena stromů, převažují semena jehličnanů. Na jaře je v potravě výrazněji zastoupen hmyz a jsou jím krmena i strakapoudí mláďata.

VÍTE, ŽE...

... strakapoudi využívají „kovadliny“?

Označují se tak místa, kam si strakapoud zaklíní šišku nebo ořech tak, aby ho mohl zobákem rozbít a vybrat semena. „Kovadlinou“ nejčastěji bývá štěrbina v kůře nebo vidlice větvi.

www.evvoluce.cz

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Pěnice černohlavá

Sylvia atricapilla

6

Foto: Luboš Mráz

www.evvolute.cz

Pěnice černohlavá (*Sylvia atricapilla*)

Řád: pěvci (Passeriformes)

Čeleď: pěnicovití (Sylviidae)

VELIKOST

Délka těla: 13,5–15 cm

Hmotnost: 20 g

POPIS

Je to poměrně zavalitý, šedavě zbarvený druh pěnice. Poznává se snadno podle charakteristické temenní čepičky, která je u samců černá a u samic a mladých jedinců rezavě hnědá.

EKOLOGIE

Vyskytuje se zejména v lesích s bohatým podrostem, břehových porostech, zarostlých parcích a zahradách. Hnízdo si staví hlavně ze stébel a listů trav nízko nad zemí v křovinách nebo vyšších kopřivách. Po vyvedení mláďat se hnízdo poměrně rychle rozpadá.

Samice snáší 4–5 vajec, na vejcích sedí obě pohlaví. Od května do července mají pěnice dvě snůšky.

Pěnice černohlavá je tažný druh zimující kolem Středozemního moře a ve střední Africe.

Živí se hlavně hmyzem, v pozdním létě a na podzim bobulemi bezu černého, hroznatého a ptačím zobem. Podíl rostlinné složky potravy je významější než u jiných druhů pěnic.

VÍTE, ŽE...

... si samečci pěnice černohlavé staví „pódia“ pro svou hudební produkci? Sameček umístí chuchvalec suché trávy na dobře viditelné místo ve křoví, sedne si na něj a snaží se zpěvem přilákat samičku.

www.evvoluce.cz

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Strnad obecný *Emberiza citrinella*

7

Foto: Libor Šejna

www.evoluce.cz

Strnad obecný (*Emberiza citrinella*)

Řád: pěvci (Passeriformes)

Čeleď: strnadovití (Emberizidae)

VELIKOST

Délka těla: 15,5–17 cm

Hmotnost: 20 g

POPIS

Samec strnada obecného má nápadně žlutou hlavu a spodní stranu těla, samice má tyto části šedožluté. Obě pohlaví mají rezavý kostřec a bílé okraje vnějších ocasních per.

EKOLOGIE

Strnad obecný je typickým ptákem zemědělské krajiny. Hnízdo ze stébel, listů, kořínků a mechu staví na zemi nebo nízko nad ní v hustém křoví.

Strnadi hnízdí od dubna do června, mají dvě snůšky se 3–5 vejci, na kterých sedí převážně samice.

Naše populace jsou stálé, přes zimu se strnadi většinou sdružují do početných hejn a zdržují se na polích a v blízkosti hospodářských budov.

Potravu hledá na zemi. Živí se semeny, zelenými částmi rostlin, bobulemi a hlavně v létě hmyzem.

VÍTE, ŽE...

... sled tónů zpěvu strnada obecného si Ludwig van Beethoven zvolil za téma své Páté symfonie?

www.evvoluce.cz

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Pěnkava obecná

Fringilla coelebs

8

Foto: Libor Šejna

www.evoluce.cz

Pěnkava obecná (*Fringilla coelebs*)

Řád: pěvci (Passeriformes)

Čeleď: pěnkavovití (Fringillidae)

VELIKOST

Délka těla: 14–16 cm

Hmotnost: 20 g

POPIS

Dospělý samec pěnkavy je pestře zbarvený, převažuje u něj červenohnědá barva, temeno a šíjí má modrošedou. Samice a mladí ptáci mají šedobíle zbarvenou spodní část a šedozeleně svrchní část těla. U obou pohlaví jsou dobře viditelné dva bílé proužky v křídlech, bílá krajní pera v ocase a šedozelený kostřec (tj. místo nad kořenem ocasu).

EKOLOGIE

Pěnkava obecná patří mezi nejhojnější a nejznámější drobné pěvce. Žije všude, kde jsou stromy a keře – ve všech typech lesů, remízcích, stromořadích, parcích a zahradách. Úhledné miskovité hnízdo splétá pouze samice z mechů, trav, kořínků a jemně ho vystýlá peřím a chlupy. Zvenku bývá hnízdo často maskováno lišejníky.

Pěnkavy hnízdí od dubna do června, mají dvě snůšky po 4–5 vejcích.

Většina našich pěnkav je tažná a zimuje na jihu Evropy, pouze malá část je stálá. Na našem území zimují jedinci hnízdící v severovýchodní Evropě. V zimním období se pěnkavy shlukují do hejn a zdržují se ve městech, vesnicích a volné krajině.

Jídelníček pěnkavy obecné tvoří především semena, dále se živí dužnatými plody a pupeny listnatých stromů. Mláďata jsou krmena hmyzem.

VÍTE, ŽE...

... samec pěnkavy má v době hnízdění modrošedou nejen hlavu, ale i zobák?

www.evvoluce.cz

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Sýkora koňadra

Parus major

9

Foto: Jan Ševčík

www.evvolute.cz

Sýkora koňadra (*Parus major*)

Řád: pěvci (Passeriformes)

Čeleď: sýkorovití (Paridae)

VELIKOST

Délka těla: 13,5–15 cm

Hmotnost: 20 g

POPIS

Sýkora koňadra je největším druhem našich sýkorek. Snadno se pozná podle žluté spodiny těla s černým středovým pruhem, nápadné černé kresby na hlavě a zářivě bílých tváří. Hřbet je mechově hnědý, náprsenka černá.

EKOLOGIE

Hnízdí ve všech typech lesů, hojně i v blízkosti člověka v zahradách a parcích. Sýkory vyhledávají různé přírodní i umělé dutiny a díry, které pořádně vystýlají mechem, chlupy a peřím.

V jedné snůšce bývá 7–13 vajec, sýkory hnízdí od dubna do července, většinou mají dvě snůšky.

Naše populace jsou stálé. Kroužkováním se ukázalo, že naprostá většina koňader tráví zimu v blízkosti místa hnízdění. V zimním období hojně navštěvují krmítka, kde vybírají olejnatá semena a ozobávají zavěšený lůj.

Potravu koňader tvoří hmyz, olejnatá semena a plody.

VÍTE, ŽE...

... sýkora koňadra dokáže být krutým zabijákem?

Byly pozorovány případy, kdy koňadry v zimě konzumovaly bezbranné zimující netopýry, které zabíjely tak, že jim postupně proklovaly lebku. Ukázalo se, že to dělaly z nedostatku potravy – když je lidé začali přikrmovat, přestaly se koňadry o netopýry zajímat.

www.evvoluce.cz

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Poštołka obecná

Falco tinnunculus

10

Foto: archiv ZOO Ohrada

www.evoluce.cz

Poštołka obecná (*Falco tinnunculus*)

Řád: dravci (Accipitriformes)

Čeleď: sokolovití (Falconidae)

VELIKOST

Délka těla: 31–37 cm Rozpětí: 66–78 cm Hmotnost: 175–300 g

POPIS

Poštołka je běžný sokolovitý dravec s červenohnědým hřbetem. V letu jsou pro ni charakteristická úzká špičatá křídla a dlouhý ocas. Samec má modrošedou hlavu a šedý ocas zakončený širší černou páskou. Samice mají hnědou hlavu a hnědý ocas s několika příčnými tmavými pruhy.

EKOLOGIE

Poštołka obydluje otevřenou, průmyslovou a kulturní krajinu, vyhýbá se pouze rozsáhlejším lesním porostům. Poštołky hnízdí v opuštěných hnízdech krkavcovitých ptáků, na skalních výklencích a budovách.

Hnízdí v dubnu a květnu, samice snáší 4–7 vajec, v sezení na vejcích se obě pohlaví střídají.

Naše populace poštołek jsou stálé nebo přelétavé, přes zimu se u nás zdržují i poštołky ze severní Evropy.

Hlavní složkou potravy poštołek jsou hraboši, dále se v jejich jídelníčku objevuje hmyz, ještěrky, žáby a drobní ptáci.

VÍTE, ŽE...

... stejně jako ostatní dravci a sovy vyvrhuje nestrávené zbytky potravy zobákem v podobě kompaktního pevného válečku, který se nazývá vývržek?

Velikost a vzhled vývržku nám napoví, jaký druh ptáka ho zde zanechal.

www.evvoluce.cz

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Jiříčka obecná *Delichon urbica*

11

Foto: Libor Šejna

www.evvolute.cz

Jiříčka obecná (*Delichon urbica*)

Řád: pěvci (Passeriformes)

Čeleď: vlaštovkovití (Hirundinidae)

VELIKOST

Délka těla: 13,5–15 cm

Hmotnost: 13–28 g

POPIS

Jiříčka obecná je ve srovnání s vlaštovkou menší, má kratší ocasní vidlici, bílou spodní část těla a bílý kostřec. Svrchní část těla je s výjimkou kostřce černá s modrým leskem.

EKOLOGIE

Hnízdí v koloniích na lidských stavbách. Polokulovitě uzavřené hnízdo s malým otvorem slepují jiříčky z hlíny, vyztužují stonky rostlin a vystylají peřím. Hnízda umísťují vně budov, řidčeji na mosty a skály.

Jiříčky hnízdí od května do srpna, většinou mívají dvě snůšky po 4–5 vejcích.

Jiříčka je stejně jako vlaštovka přísně tažný pták. Na africká zimoviště odlétá v září a vrací se na přelomu dubna a května.

Potravu jiříček tvoří létající hmyz.

VÍTE, ŽE...

... jiříčky a vlaštovky musejí při cestě na svá africká zimoviště překonat vzdálenost 5000 kilometrů?

Za den jsou schopny uletět až 200 kilometrů.

www.evvoluce.cz

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Konipas bílý *Motacilla alba*

12

Foto: Libor Šejna

www.evvolute.cz

Konipas bílý (*Motacilla alba*)

Řád: pěvci (Passeriformes)

Čeleď: konipasovití (Motacillidae)

VELIKOST

Délka těla: 16,5–19 cm

Hmotnost: 19–27 g

POPIS

Konipas bílý je štíhlý pták velikosti vrabce. Má delší černý ocas s bílými okraji vnějších rýdovacích per. Zbarvení ostatních částí těla je velmi variabilní, ale u dospělých ptáků je to vždy kombinace šedé, bílé a černé.

EKOLOGIE

Vyskytují se na celém našem území, hnízdí zpravidla v blízkosti stojatých nebo tekoucích vod. Hnízda si staví ze stébel, listů a větviček na různých místech, například v dutinách, v lidských stavbách, v březích potoků nebo v opuštěných hnízdech jiných ptáků.

Hnízdí od dubna do července, mívá dvě snůšky po pěti až šesti vejcích.

Většina našich konipasů je tažných, zimují v jižní Evropě a v severní Africe. V zimě se s nimi nejspíše setkáme na okrajích vod nebo u hnojišť a silází.

Potrava konipasů je tvořena různými bezobratlými živočichy, v zimě nepohrdnou ani drobnými semínky.

VÍTE, ŽE...

... se konipasovi bílému říká třasořítko?

Tento lidový název si zasloužil svým charakteristickým chováním – potrásáním ocasem.

www.evvoluce.cz

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Brhlík lesní

Sitta europaea

13

Foto: Libor Šejna

www.evvolute.cz

Brhlík lesní (*Sitta europaea*)

Řád: pěvci (Passeriformes)

Čeleď: brhlíkovití (Sittidae)

VELIKOST

Délka: 12–14,5 cm

Hmotnost: 19–29 g

POPIS

Pták s velkou plochou hlavou, šídlovitým zobákem a krátkým ocasem. Svrchu je modrošedý, spodní strana je rezavě hnědá, přes oko se táhne černá páska. Jeho krátké a silné nohy jsou dokonale přizpůsobené ke šplhání po kmenech.

EKOLOGIE

Brhlík obývá listnaté a smíšené lesy se starými stromy. Hnízdo si staví v dutinách stromů a budkách, vystýlá ho kůrou. Je-li vstup do hnízdní dutiny větší než průměr jeho těla, zardí část otvoru směsí slin a hlíny.

Většinou mívá jednu snůšku po šesti až osmi vejcích, sedí na nich pouze samice.

Brhlík lesní patří mezi stálé druhy ptáků, celoročně se zdržuje v nejbližším okolí svého hnízdiště. V zimě rád navštěvuje krmítka.

Živí se různým hmyzem, dalšími členovci a různými semeny. Živočišná potrava převládá v jeho jídelníčku na jaře a v létě, semena na podzim a v zimě. Členovce hledá ve skulinkách mezi stromovou kůrou.

VÍTE, ŽE...

... brhlík šplhá po kmenech stromů i hlavou dolů?

Liší se tím od ostatní druhů našich ptáků, kteří se pohybují po kmenech stromů (šoupálci a příslušníci řádu šplhavci).

www.evvoluce.cz

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Havran polní

Corvus frugilegus

14

Foto: Libor Šejna

www.evvolute.cz

Havran polní (*Corvus frugilegus*)

Řád: pěvci (Passeriformes)

Čeleď: krkavcovití (Corvidae)

VELIKOST

Délka: 41–49 cm

Rozpětí: 81–94 cm

Hmotnost: 200–625 g

POPIS

Velký černý pták s mohutným zobákem, který je u dospělých jedinců lemován světlou lysinou. Havraní peří má kovově modrý lesk a na lýtcích tvoří typické „kalhotky“.

EKOLOGIE

Hnízdí v koloniích o desítkách až stovkách jedinců v lesících, v otevřené zemědělské krajině a v parcích. Hnízdo si splétá z větví, které ulamuje ze stromů nebo krade jiným ptákům.

Havrani hnízdí od dubna do května, na třech až pěti vejcích sedí pouze samice.

Havran je částečně tažný pták, většina našich populací zimuje na jihu Evropy a u nás přecházejí zimu havrani ze severovýchodní Evropy.

Potravu hledají na zemi. Jejich jídelníček je pestrý – semena, ovoce, hmyz, myši a další drobní živočichové, nepohrdnou ani mršinou a odpadky.

VÍTE, ŽE...

... havran stejně jako ostatní krkavcovití pěvci je obdařen vysokou inteligencí?

A že krkavci i havrani dokážou dobře napodobovat řadu zvuků ze svého okolí včetně lidské řeči?

www.evvoluce.cz

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Hrdlička zahradní *Streptopelia decaocto*

15

Foto: Libor Šejna

www.evvolute.cz

Hrdlička zahradní (*Streptopelia decaocto*)

Řád: měkkozobí (Columbiformes) Čeleď: holubovití (Columbidae)

VELIKOST

Délka: 31–34 cm

Rozpětí: 48–56 cm

Hmotnost: 120–290 g

POPIS

Hrdlička zahradní je o něco menší než holub domácí. Snadno se pozná podle šedohnědého zbarvení a černého proužku na šiji.

EKOLOGIE

Hrdlička zahradní se ze své původní domoviny (Indie) rozšířila na naše území koncem 40. let 20. století. Zabydlela se v lidských sídlech a jejich těsném okolí. Svá hnízda staví z větviček na stromech nebo budovách.

Hnízdí od března do října, za sezónu mívá několik snůšek po dvou vejcích.

Hrdlička zahradní je stálý druh. V zimě se zdržuje v hejnech v blízkosti významných zdrojů potravy, jakými jsou například sila a drůbežárny.

Potravu hrdličky tvoří zejména semena a bobule, v zimě nepohrdnou ani zbytky jídel a odpadků.

VÍTE, ŽE...

... všem dobře známý zpěv hrdličky zahradní není tím hrdličím hlasem, který má na mysli Karel Hynek Mácha ve svém Máji?

V Máchově době se u nás vyskytovala pouze naše původní hrdlička divoká, která se ozývá voláním „turr, turr, turr“.

www.evvoluce.cz

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Zvukové pexeso

- ČASOVÁ DOTACE:** příprava 10 minut, délka aktivity záleží na počtu zvolených zvuků
- AKTIVITY:** poslech, popis ptačího zpěvu, procvičování krátkodobé paměti
- CÍLE:** žáci se naučí vnímat odlišnosti ptačího zpěvu, přiřadí k sobě stejné zvuky
- POMŮCKY:** čisté papíry, psací potřeby, CD s hlasy ptáků, počítač s reproduktory nebo CD přehrávač
-

POPIS AKTIVITY:

Žáci ve skupinách hrají pexeso se zvuky – místo otáčení kartiček s obrázky řeknou dvě čísla a vyučující jim za sebou přehraje zvuky skryté pod těmito čísly. Cílem skupiny je odhalit co nejvíce dvojic.

PŘÍPRAVA:

Vyberte podle vlastního uvážení alespoň pět ptačích hlasů a ke každému v náhodném pořadí přiřaďte dvě čísla (v případě pěti hlasů od 1 do 10, 15 hlasů od 1 do 30).

VLASTNÍ AKTIVITA:

- Žáky rozdělte do několika skupin, které budou spolu soutěžit. Každá skupina bude potřebovat prázdný papír a psací potřeby.
- Seznamte žáky s průběhem aktivity: Skupina se dohodne na dvou číslech, která řeknou nahlas. Vyučující jim přehraje ptačí hlasy ukryté pod těmito čísly. Pokud jsou hlasy stejné, získává skupina bod a pokračuje ve hře. Pokud jsou hlasy odlišné, pokračuje ve hře další skupina. Hra končí odhalením všech dvojic a vyhrává ta skupina, která jich našla nejvíce.
- Určete nebo rozlosujte pořadí skupin, ve kterém budou vybírat čísla zvuků.
- Žáky vyzvěte, aby si hlasy skryté pod jednotlivými čísly popsali na papír a zaškrtovali si již odhalené dvojice.

Seznamte se!

ČASOVÁ DOTACE: příprava 10 minut, vlastní aktivita 30 minut

AKTIVITY: luštění tajenky, skupinová práce

CÍLE: žáci se seznámí s druhy ptáků žijících v blízkosti člověka, přisvojí si pojmy označující systematické řazení živých organismů a budou řešit efektivní rozdělení práce v týmu

POMŮCKY: ptačí karty, provázek, otázky, formulář s tajenkou, nůžky, psací potřeby, prázdné papíry

POPIS AKTIVITY:

Žáci ve skupinách hledají na ptačích kartách rozvěšených ve třídě nebo vymezeném venkovním prostoru správné odpovědi na zadané otázky. Cílem každé skupiny je co nejrychleji vyluštit tajenku.

PŘÍPRAVA:

Vyjměte karty s ptáky z desek a rozvěste je po třídě nebo jiném vymezeném prostoru. Pro každou skupinu nakopírujte a rozstříhejte 15 otázek a jeden formulář na tajenku.

VLASTNÍ AKTIVITA:

- Žáky rozdělte do malých skupin (3–5 žáků). Každé skupině dejte jednu sadu kartiček s otázkami a formulář na tajenku.
- Seznamte žáky s průběhem aktivity: Každá skupina bude hledat na rozvěšených ptačích kartách správné odpovědi na 15 otázek. Otázky se týkají pouze druhů uvedených na kartách (např. žáci nehledají absolutně největšího ptáka, ale největšího ptáka z 15 uvedených druhů). Odpověď, kterou je vždy rodový a druhový název jednoho ptáka, si žáci zapíší. Poté podle instrukcí u otázky vyhledají v jeho názvu písmenko, které doplní do tajenky (číslo políčka odpovídá číslu otázky).
- Cílem každé skupiny je co nejrychleji najít správné odpovědi na otázky a vyluštit tajenku.

ŘEŠENÍ: 1. brhlík lesní, 2. pěnice černohlavá, 3. pěnkava obecná, 4. skřivan polní, 5. červanka obecná, 6. strážník obecný, 7. havran polní, 8. poštovník obecný, 9. konipas bílý, 10. jivíčka obecná, 11. budniček menší, 12. strnad obecný, 13. sýkora koňadra, 14. strakapoud velký, 15. hrdlička zahrádní; tajenka: synantropní druh.

1) Který z ptáků dovede šplhat

hlavou dolů?

Do tajenky doplň 3. písmeno
z jeho druhového názvu.

3) Který druh staví úhledné

hnízdo, které často zvenku

maskuje lišejníky?

Do tajenky doplň 3. písmeno z jeho
rodového názvu.

5) Který druh patří do čeledi

drozdovití?

Do tajenky doplň 6. písmeno z jeho
rodového názvu.

+

+

2) Samice jakého druhu mají

rezavě hnědou čepičku?

Do tajenky doplň 2. písmeno z jeho
vědeckého (tj. latinského) názvu.

4) Který druh mizí z naší

krajiny v důsledku intenzivního

zemědělství?

Do tajenky doplň 6. písmeno z jeho
rodového názvu.

6) U kterého druhu sedí na

vejcích pouze samec?

Do tajenky doplň 2. písmeno z jeho
rodového názvu.

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

evropský
sociální
fond v ČR

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

evropský
sociální
fond v ČR

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

7) Který z ptáků je největší?

Do tajenky doplň 4. písmeno z jeho rodového názvu.

9) Který druh se v zimě rád zdržuje u hnojišť a siláží?

Do tajenky doplň 5. písmeno z jeho rodového názvu.

11) Který pták dostal jméno podle vzhledu svého hnízda?

Do tajenky doplň poslední písmeno z jeho druhového názvu.

8) Který pták žere hlavně hraboše?

Do tajenky doplň 5. písmeno z jeho rodového názvu.

10) Který druh je přísně tažný?

Do tajenky doplň předposlední písmeno z jeho druhového názvu.

12) Který pták svým zpěvem zaujal Ludwiga van Beethovena?

Do tajenky doplň 6. písmeno z jeho rodového názvu.

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

pro školní vzdělávací program

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

pro školní vzdělávací program

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

pro školní vzdělávací program

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

pro školní vzdělávací program

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

pro školní vzdělávací program

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

pro školní vzdělávací program

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

13) Který z ptáků má nejvíce vaječ ve snůšce?

Do tajenky doplň předposlední písmeno z jeho rodového, nebo druhového názvu.

15) Který z ptáků patří do řádu měkkozobí?

Do tajenky doplň 3. písmeno z jeho druhového názvu.

+

+

Tajenka

Tajenka ti prozradí, jak se označuje živočich, který se přizpůsobil životu v blízkosti člověka:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
				12	13	14	15			

Použitá literatura:

Bejček, V., Šťastný, K. & Hudec, K. (1995) Atlas zimního rozšíření ptáků v České republice 1982–1985. H&H, Jinočany.

Mihulka, S.: Zabijácké sýkorky jdou po hlavách netopýrů [online]. Praha, 2009 [cit.2010-07-02].

Dostupný na <<http://www.osel.cz/index.php?clanek=4608>>

Svensson, L. & Grant, P. J. (1999) Der neue Kosmos Vogelführer. Alle Arten Europas, Nordafrikas und Vorderasiens. KOSMOS Verlag, Stuttgart.

Šťastný, K. et al. (1997) Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 1985–1989. Aventinum, Praha.

Wendler, K. F. (1995) Ptáci lesů, luk a polí. Ikar, Praha.